

Què entenem per materials escolars o materials educatius? La necessitat de disposar d'eines útils per ensenyar i aprendre

Josep M. Turuguet i Salgado

Llicenciat en història i mestre. A/e: jturuguet@gmail.com

La meva experiència amb els llibres escolars a primària

Vaig començar volent redactar el tipus de llibres que jo trobava a faltar quan volia posar els nens a treballar amb autonomia. Uns llibres que no trobava a la biblioteca escolar perquè, de fet, no eren al comerç. Llibres amb els quals pogués fer llegir sobre qualsevol tema del currículum als alumnes i en els quals trobessin idees, paraules, discurs. I poguéssim transcendir els típics treballs dels quals els mestres diem que només fan refregits.

No podia escriure sobre tots els temes i vaig triar. El primer resultat va ser la «Biblioteca de la Prehistòria». Són onze llibres petits breus i que potser un alumne de dotze o tretze anys podria llegir en una hora o poc més. Després va venir la «Biblioteca de l'Edat Moderna» i la «Biblioteca de la Història en general». I un llibre singular, *La fàbrica d'un ésser viu*, per mostrar que la lectura escolar no ha de ser cosa només «de lletres».

Què en penso?

Però no és d'això del que els vull parlar. Perquè el projecte se me'n va anar de les mans i se'm va convertir en filosofia. Qui és el professor i qui és l'alumne? Quin espai s'estableix entre ambdós i com l'omplim, aquest espai?

Em va venir al cap una d'aquestes metàfores que a vegades ajuden i a vegades enreden, ja m'ho dirà algú. Es tracta que la vida humana és com una pel·lícula de cine inacabable, infinita, on els actors van sorgint i s'han de fer idea dels temes principals per poder-hi actuar. Crec que la idea me la va donar un conte de Cortázar... Els mestres hi són per posar al dia els actors joves i ensenyar-los algunes tècniques. En una pel·lícula tan llarga els actors s'han de rellevar i la majoria estan massa ocupats per ensinistrar els actors nouvinguts. Així que comissionem uns delegats per tractar amb els nous.

La pel·lícula és la que és i no es pot modificar d'entrada. Els actors en formació no poden dir que volen una pel·lícula d'aquesta o d'aquella altra manera. És a dir, no crec que sigui lògic que els nens triïn els projectes, només. Però al que sí que tenen dret és a poder parlar, preguntar i explorar amb certa llibertat els escenaris.

L'educació, crec, és un diàleg intergeneracional, més que una oficina de col·locació. És molt més que ensenyar les tècniques per poder-se situar en una tasca o una altra d'una escena o una altra per seguir representant sempre la mateixa història. És donar l'oportunitat de poder modificar el guió en algun moment futur. I això demana un diàleg honest i respectuós entre generacions.

Els llibres, les imatges, les pantalles com a recursos per al diàleg intergeneracional

I això ve a tomb perquè segons el concepte que tinguem de l'educació els materials hauran de ser diferents. I això em porta a plantejar-me: què són «materials escolars» (una especificació dels materials educatius, que es poden estendre més enllà de l'escola)?

De fet, tot l'Univers és material educatiu: una nit estelada, la fageda d'en Jordà... Però la majoria dels seus components no poden estar presents ni a la seu ni en horari escolar.

Per salvar aquesta dificultat tenim metàfores del món i en diem materials. Les més barates són bidimensionals i s'apleguen en forma de llibre. O de fulls impresos que disseccionen trossos de realitat i la recombinen en forma d'exercitació.

Ara també tenim els ordinadors, jo diria, les pantalles, que és el que els nens veuen. Però en realitat no són «un altre» material escolar, són l'Univers replicat. Et donen nits estelades, fagedes d'en Jordà i formularis d'exercitació. En teoria, podrien substituir el mestre i no cal més que recordar una novel·la d'en David Cirici, *L'esquelet de la balena*, un futur postapocalíptic mancat d'adults on els nois segueixen per costum una educació hologràfica.

Creo que en aquest diàleg intergeneracional, el que falta en la novel·la citada, hi ha tres nivells: el de la informació, que és comú a tots els mamífers, encara que a nosaltres se'ns ha extralimitat; el del coneixement, que sí que és bàsicament humà, però sectorial, i el de la saviesa, que em sembla el més pròpiament escolar i que defineix més un diàleg generacional. «Nois, els adults hem fet això». «Nois, jo veig que també hem fet això». «Nois, jo ho veig d'aquesta altra manera». Els adults us donem honestament el que hem fet i us demanem què us sembla i què en faríeu, perquè en el futur vosaltres ho haureu de fer.

Per exemple, no trobo lògic que amb catorze anys arribem un dia a classe i diguem: «Avui toca l'edat moderna. Començarem pel Renaixement, després, els descobriments geogràfics, l'Humanisme, la Reforma, les guerres de religió, la monarquia hispànica, la revolució científica, el Barroc, la Guerra dels Trenta Anys, la Revolució anglesa... i si tenim sort, arribarem a la Revolució Francesa.» És com veure la fageda d'en Jordà arbre per arbre i fer-ne un resum al final. Sense haver-se estirat, sense haver escoltat els sorolls, sentit la humitat, mirat de lluny, sentit els ocells, recollit fulles... Trobo més lògic dir: «Nois, heu de conèixer una època que en diuen moderna encara que no ho sembli a primer cop d'ull. Una època que es va acabar (això diem) fa uns dos-cents anys però de la qual encara rebem beneficis i en paguem pecats. És aquí, en una línia del temps. Mireu, aquí tenim un fet sorprenent, allí un altre. Per estudiar-la hem de llegir una mica i després en parlarem». Això els diria d'entrada, però després necessitaria materials, sobretot llibres on la generació gran s'expliqui amb amor i sense

condescendència. Que llegint, els nois s'adonin que s'ha pensat en ells. Que els grans, tots, pensen en ells. Tots, s'entén, els que treballen mantenint o creant la cultura actual, els que tenen alguna cosa a dir. I han de veure imatges meravellosament impreses, no petites en un llibre que tothom té. La *Primavera*, de Botticelli ha de ser única a l'aula, ha de ser buscada. Els grups de treball s'han d'organitzar per poder-la contemplar.

La necessitat de seleccionar i relacionar continguts, sense oblidar la implicació personal del mestre o professor i de l'alumne

I sé que no estic parlant dels «recursos didàctics» que em sembla que són el motiu del seminari, però és que qualsevol agregador de continguts us en donarà, més dels que podreu fer servir mai fins i tot si us limiteu als que compleixen les vostres expectatives. I, si no, serà qüestió de temps, poc. El que no us donaran els agregadors és experiència vital adulta.

I, per acabar, faig una proposta destinada sobretot als mestres de secundària obligatòria. Segur que cada un de vosaltres té un o més temes als quals ha dedicat molt temps d'estudi i reflexió i del que pot presumir de reunir certa saviesa. Jo us diria, escriviu un petit llibre que parli directament a un alumne com els vostres. Depureu-lo de xarrameca científica i digueu-li que així és com veieu aquesta part del món i la relació que té amb tota la resta. Si us el pot publicar un editor, millor; serà més agradable de llegir. Si tots ho féssiu, al cap de pocs anys les aules es podrien omplir de biblioteques on cada nen podria llegir tots els discursos adults que pugui.

I els que no els ho explicarien els companys. I del diàleg, cada mestre, com un director d'orquestra, en podria treure autèntica saviesa juvenil. I podria ser un autèntic diàleg intergeneracional.